

Tietopaketti
sosiaali- ja terveydenhuollon
henkilöstölle

KUUROJEN
LIITTO

OIKEUS OMAKIELISIIN SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUIHIN

ASIAKKAANA

VIITTOMAKIELINEN KUURO

KUULOVAMMAISIIN LIITTYVISTÄ KASITTEISTA

Kuulovammainen on yleiskäsite henkilöille, joilla on jonkin-asteinen tai -laatuinen kuulonalennus lievästä huonokuulo- suudesta täydelliseen kuurouteen (http://www.kuuloliitto.fi/fin/kuulo/huonokuuloisuus/erilaiset_kuulovammat/ [30.9.2016]). "Kuulovammainen" -termi korostaa asian lääketieteellistä näkökulmaa; kuulon puuttumista vammaana ja lääketieteellisten toimenpiteiden kohteena.

Huonokuuloinen on henkilö, jonka kuulo on alentunut, mutta hän kuulee kuitenkin jonkin verran. Kuuroutunut on menettänyt kuulonsa kokonaan. Kuurolla tarkoitetaan henkilöä, joka on syntynyt kuurona tai kuuroutunut hyvin nuorena. Kuurot eroavat muista kuulovammaisista lähinnä kielensä puolesta, sillä he eivät ole omaksuneet kuulon avulla puhuttua kieltä. Jos henkilöllä on sekä kuulo- että näkövamma, hän on kuulonäkövammainen, mutta jos kuulo- ja näkövamma yhdistelmä on vakavalaatuinen, puhutaan kuurosokeasta (<http://www.kuuro-sokeat.fi/ryhmat/index.php> [30.9.2016]).

KUURO

Kuuroja arvellaan olevan Suomessa vajaasta 4000:sta 5000:een. He eivät pidä itseään ensisijaisesti kuulovammaisina, vaan kielivähemmistönä. Sana "kuuro" sisältää kielen lisäksi ajatuksen omasta kulttuurista. Kuurot tapaavat toisiaan kuurojen yhdistyksissä ja kotimaisissa sekä kansainvälisissä tapahtumissa, missä omakielinen keskustelu sujuu vaivattomasti. He järjestävät vuosittain myös viittomakielisiä kulttuuritapahtumia. Suomalaisten viittomakielisten kuurojen uusia kulttuurin muotoja ovat viittomakielinen rap (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Signmark> [30.9.2016]) ja viittomakielinen ooppera.

Osa kuurosokeista on myös viittomakielisiä. Heille viitotaan näkötilanteen mukaan, esimerkiksi kapeaan näkökenttään tai kädestä käteen eli taktiilisti. Kuuron – ja erityisesti kuurosokean – kannalta ympäristön hyvä, mutta häikäsemätön valaistus on merkittävä.

Sanaa "kuuromykkä" tulee välttää, sillä monet kuurot kokevat sen loukkaavana. Kuuro ei ole mykkä – hänen äänihuulissaan ei ole vikaa, vaan puhutun kielen oppiminen ilman kuuloa on erittäin vaikeaa. "Kuuro"-sanaa voi reilusti käyttää. Nykyään on yleistymässä myös nimitys "viittomakielinen". Viittomakieliset voivat olla sekä kuuroja että kuulevia.

SUOMALAINEN VIITTOMAKIELI

Viittomakieli turvattiin perustuslaissa ja tunnustettiin kuuro- jen äidinkieleksi Suomessa v. 1995. Suomalaista viittomakieltä käyttävät pääasiassa ennen puheen oppimista kuuroutuneet henkilöt. Viittomakieli on heidän ensi- tai äidinkieltänsä. Viittomakieli ei ole kansainvälistä, vaan siinä on erilaisia murteita ja tyylejä kuten puhutuissa kielissä. Sillä on oma kielioppinsa ja rakenteensa. Viittomakielen "sanoja" ovat viittomat, jotka koostuvat käsimuodoista, liikkeestä, paikasta ja suunnasta. Ilmeillä ja huuliolla (suun liikkeillä) on oma kieliopillinen merkityksensä.

Suomenruotsalaiset kuurot käyttävät suomenruotsalaista viittomakieltä. Vaikka suomi ja ruotsi eivät ole sukukieliä, suomalainen ja ruotsalainen viittomakieli ovat sukua keskenään.

Viittomakielen oppiminen vaatii yhtä paljon työtä kuin muidenkin vieraiden kielten oppiminen. Kuulevalle se voi jopa olla vaikeampaa kuin toisen puhutun kielen opettelu, koska visuaalisen kielen luonne poikkeaa paljon puhutuista kielistä.

Puhuttu kieli on kuurolle vieras kieli

Suomen/ ruotsin kieli on viittomakieliselle kuurolle vieras kieli. Sen vuoksi suomen kielen taito ei kaikilla ole kovin hyvä, mikä vaikeuttaa kirjoittamalla kommunikointia tai huulilta lukua. Tämän vuoksi viittomakielentulkin käyttö on tärkeää.

Suomen kielen viittottua muotoa sanotaan viitotuksi puheeksi. Siinä viittomia käytetään puhutun kielen sanojen kanssa yhtä aikaa ymmärtämisen helpottamiseksi. Viittottua puhetta tai tukiviittomia käytetään muun muassa aikuisena kuulonsa menettäneiden (eli kuuroutuneiden) suomenkielisten tai kehitysvammaisten kanssa huulilta-lukemisen tukena. Viitottu puhe ei ole kieli ja viittomakielisten kuurojen on sitä hankala ymmärtää.

LASTEN KIELI

Kuurojen vanhempien kuulevat lapset

Useimpien kuurojen vanhemmat ovat olleet kuulevia. Samoin heidän lapsensa ovat yleensä kuulevia. Kuurojen vanhempien kuuleva lapsi (CODA) oppii puhekielen ympäristön vaikutuksesta päiväkodissa, leikkitovereiden kanssa ja kuulevien sukulaisten parissa. Nämä lapset ovat kaksikielisiä; heidän äidinkieltensä on viittomakieli, mutta yhtä hyvin he oppivat puhutun kielen. Viittomakielinen kotiympäristö ei yleensä hidasta - eikä estä - puhutun kielen oppimista. Lapsen ja hänen vanhempiansa vuorovaikutuksen kannalta on erittäin tärkeää tukea lasta oman äidin(isän)kielensä, eli viittomakielen, käyttöön.

Sisäkorvaistutteen saaneet lapset

Kuurot lapset saavat nykyään lähes aina sisäkorvaistutteen (Cochlear Implant) eli sähköisen kuulokojeen, jonka avulla he pystyvät kuulemaan (<http://www.lapci.fi/sisakorvaistute.html>, [30.9.2016]). Heistä ei kuitenkaan tule kuulevia, vaan eriasteisesti huonokuuloisia. Ilman kuulolaitettaan (esim. saunassa tai uimahallissa) he ovat kuuroja tai vaikeasti huonokuuloisia.

Implanttia käyttäville lapsille on tärkeää puhua, jotta he oppivat kuulemaan, mutta tärkeää on myös viittoa pienestä pitäen, jotta heillä on kieli käytössään silloin, jos kuulo ei kehity odotetusti tai laitteen käytössä tulee ongelmia. Viittomakielen avulla kielellinen kehitys pääsee alkuun heti, eikä tarvitse odottaa, miten kuulo kehittyy. Myöhemmin, kuulon kehittyessä, lapsi valitsee oman kommunikaatiomenetelmänsä. Hän voi myös hyödyntää sekä puhuttua että viitottua kieltä tilanteen mukaan; esimerkiksi kahden kesken keskustelu puhuen voi sujua hyvin, mutta ryhmäkeskustelussa viittomakielentulkki voi olla tarpeen. Kaksikielisyys on rikkaus, ei uhka!

VIITTOMAKIELINEN KUURO ASIAKKAANA

Kuuron kanssa kommunikaatio edellyttää katsekontaktia. Kuuron huomion voi kiinnittää itseensä kevyesti koskettamalla tai heilauttamalla kättä. Jos paikalla ei ole tulkkia, asian voi kirjoittaa lyhyin lausein paperille tai tietokoneen/matkapuhelimen näytölle. Jotkut kuuroista ymmärtävät selvää huuliota, mutta huulilta lukeminen on raskasta eikä sovellu pitkien tai monimutkaisten asioiden selvittämiseen.

Viittomakielilaki (5/2015) sanoo, että "viranomaisen on toiminnassaan edistettävä viittomakieltä käyttävän mahdollisuuksia käyttäen omaa kieltään ja saada tietoa omalla kielellään". Laki säätelee myös muista viittomakielisten oikeuksista. Hallintolaki edellyttää, että viranomaiset käyttävät selkeää ja ymmärrettävää kieltä ja tarvittaessa tulkkausta asiakkaan omalle kielelle. Potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa sanotaan, että potilaalla on oikeus laadultaan hyvään hoitoon, ja hänen yksilölliset tarpeensa, äidinkieltensä ja kulttuurinsa on otettava huomioon. Poti-

laan on saatava itseään koskevista asioista tietoa ymmärrettävällä tavalla. Jos henkilöstö ei osaa potilaan kieltä, tai potilas ei voi tulla aistivian vuoksi ymmärretyksi, on käytettävä tulkkia. Potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Yhdenvertaisuuslaki (1/2015) kieltää syrjinnän mm. kielen ja vammaisuuden perusteella.

Kuuroilla on oikeus käyttää tulkkia asiointissa, harastuksissa yms. Yleensä kuuro henkilö tilaa itse tulkin lähtiessään hoitamaan asioitaan. Tulkin palkan maksaa Kela. Tulkkauspalvelun pohjalla on laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta.

Kieliongelma ei ole vain asiakkaalla, vaan myös työntekijällä. Kun viranomais kutsuu asiakkaan keskusteluun, vastuu tulkin tilaamisesta on viranomaisella. Jos henkilö on laitoshoidossa, vastuu tulkin tilaamisesta on laitoksella. Tulkkauspalvelulain mukaan Kelan järjestämä tulkkaus on toissijaista, ja jos Kela joutuu järjestämään tulkin silloin, kun vastuu on toisella taholla, Kela perii palvelustaan aiheutuneet kulut järjestämävastuussa olevalta taholta.

Vaikka asiakas ei kuule, on tärkeää puhua suoraan hänelle. Tulkki on tilanteessa kielenkääntäjä; hän ei voi vastata asiakkaan puolesta mihinkään kysymyksiin eikä ota vastuuta asioiden hoitamisesta. Työntekijän on huolehdittava, että asiakas ymmärtää kyseessä olevan asian. Virallisten lomakkeiden tekstin selvittäminen kuuluu virkailijalle, tulkki kääntää sen asiakkaalle. Tarvitessaan asiakkaalla (tai hänen luvullaan työntekijällä) on mahdollisuus pyytää mukaansa Kuurojen Liiton aluetyöntekijä, joka toimii tilanteessa kuuron tukena ja auttaa häntä monimutkaisten asioiden selvittämisessä.

Jos lääkäri tai hoitaja antaa lääke- tai hoito-ohjeita kuurolle potilaalle, hänen on varmistettava, että potilas ymmärtää asian. Kuuron potilaan nyökkäily ei aina tarkoita asian ymmärtämistä. Jos tulkki ei ole paikalla kääntämässä asiaa, voidaan oleellisesti vaarantaa potilaan terveys.

Vastaanotolla käydessä annetaan asiakkaalle/potilaalle usein jatkoajoja. Tulkki kannattaa tilata ajoissa. Tulkkeja ei välttämättä ole vapaana tarjottuna vastaanottoaikana. Tämän vuoksi on hyvä, jos ammattihenkilö soittaa ennen uuden ajan antamista tulkkausvälityskeskukseen ja varmistaa, että tulkki on saatavissa. Näin vältetään turhaa aikojen peruuttamista ja siirtelyä.

Kuurolla voi olla omaisia, jotka osaavat viittomakieltä, mutta omaisia ei pitäisi käyttää tulkkina. Se aiheuttaa turhaa riippuvuutta ja jopa vallankäyttöä perheenjäsenten kesken, ja työllistää monesti liikaa esimerkiksi perheen työkäisiä kuulevia lapsia. Terminologian tuntemuksen puute voi aiheuttaa myös väärinymmärryksiä asiassa. Jokaisella asiakkaalla on oikeus itse saada tietoa omista asioistaan ja tulla kuulluksi (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista).

Kuuroilla on joillakin paikkakunnilla vaikeuksia puhelin-/ takaisinsoittopalvelun vuoksi tilata itsenäisesti esim. lääkäriä. Viranomaisilla pitäisi olla aina käytössään vaihtoehtoinen yhteydenottotapa. Kuurot itse toivovat ensisijaisesti tekstiviestimahdollisuutta, koska kaikilla ei ole mahdollisuutta tietokoneen käyttöön.

PSYYKKISTÄ APUA. VIITTOMAKIELELLÄ

Sekä suomalaisissa että kansainvälisissä tutkimuksissa on todettu, että kuuroilla on valtaväestöä enemmän psyykkistä oireilua ja keskusteluavun tarvetta. Kuuro mielenterveys- ja/ tai päihdekuntoutuja saattaa olla syrjäytynyt tai syrjäytetty myös kuurojen yhteisöstä. Se ei kuitenkaan poista tarvetta tulla kohdatuksi viittomakielisenä kuurona. Apua järjestettäessä onkin erittäin tärkeää ottaa huomioon kommunikointiin liittyvät asiat.

Vapaamuotoista viittomakielistä keskustelutukea tarjoavat mm. Kuurojen Liiton aluetyöntekijät ja kirkon kuurojen työntekijät. He ohjaavat tarvittaessa asiakasta eteenpäin. Viittomakielisiä psykoterapeutteja on Suomessa muutamia. Heidän yhteystietonsa löytyvät Kelan haulilla (<https://easiointi.kela.fi/palveluntuottajahaku/alku/haku.faces> [30.9.2016]) valitsemalla palveluntuottajan kieleksi 'viittomakieli'.

Kulttuuripsykiatrian poliklinikka Helsingissä (HUS) palvelee koko maata. Poliklinikka tarjoaa ainoana psykiatrisena yksikkönä Suomessa viittomakielistä palvelua. Tutkimukset ja konsultaatiot kohdennetaan tilanteisiin, joissa potilaan ongelmat edellyttävät psykiatrista erikoissairaanhoidoa tai arviota, mutta kielelliset tai kulttuuriset tekijät vaikeuttavat diagnostiikkaa, hoidon ja kuntoutuksen suunnittelua tai hoitosuhteen muodostumista oman alueen mielenterveyspalveluissa (<http://www.hus.fi/sairaanhoito/sairaalat/meilahden-psykiatriset-poliklinikat/Sivut/Kuurojen-psykiatrisen-poliklinikka.aspx> [30.9.2016]).

Perheiden, joissa on viittomakielisiä kuuroja, tulisi saada viittomakielistä terapiaa vaikeuksissaan. Kuurojen ihmisten perheiden ongelmat ovat samoja kuin kuulevienkin. Tulkin välityksellä tapahtuva terapia ei aina vastaa tarkoitustaan, jos kuuleva terapeutti ei tunne kuurojen kulttuuria. Tulkki myös estää suoran kontaktin kuuron asiakkaan ja terapeutin välillä ja voi hankaloittaa kuuron luottamusta terapeuttiin. Kuuro ei myöskään pysty arvioimaan tulkkauksessa tapahtuneita virheitä.

Vanhempien tukeminen kasvatusasioissa vähentää huomattavasti lastensuojeluviranomaisten tarvetta puuttua asioihin. Paikallisen perheneuvolan kannattaa tehdä yhteistyötä viittomakielisen terapeutin kanssa. Viittomakielisten terapeuttien yhteystietoja saa Kelan sivujen lisäksi Kuurojen Liiton aluetyöntekijöiltä. Terapeutit tekevät jonkin verran myös etäterapiaa videoyhteyden välityksellä. Joillakin alueilla on mahdollisuus saada viittomakielistä tukea kotiin (kuurojenpalvelusaatio.fi, kuurosokeat.fi, aspa.fi).

Kriisiapua kuuroille

Akuutti psykososiaalinen kriisityö on pelastustoimilain mukaan kotikunnan vastuulla. Kuurojen on oikeus käyttää kunnan tarjoamaa kriisipalvelua kuten muidenkin, he vain tarvitsevat paikalle tulkin.

Onnettomuus- ja katastrofitilanteissa kriisiapua hälyttää viranomainen. Pääkaupunkiseudun kirkon henkisen huollon ryhmään (HEHU) kuuluu muutama viittomakielistä työkielenään käyttävä henkilö. Tilanteen vaatiessa viranomaiset kutsuvat heitä tueksi verkoston kautta. Myös muualla Suomessa SPR:n tai seurakunnan kriisityöntekijöissä on joitakin viittomakielentaitoisia henkilöitä

Kuuroja palvelee kriisipuhelin Kuurojen auttava linja, joka toimii suomen kielellä. Sitä voivat käyttää ne, joiden suomen kielen taito on hyvä. Katso <http://aidtools.com/auttavalinja/> [30.9.2016]. Auttavaan linjaan voi ottaa yhteyttä tekstiviestillä 050 575 2266 tai sähköpostilla auttavalinja.paivystys@gmail.com.

KUUROT VANHUKSET

Monet kuurot vanhukset ovat nuorempina ehkä selvinneet kirjoitetulla suomen tai ruotsin kielellä, mutta iän mukanaan tuomien sairauksien ja muistin heikkenemisen myötä vieras kieli unohtuu ja oman kielen merkitys korostuu. Vanhus joutuu käyttämään muuta väestöä enemmän terveydenhuollon palveluja. Jotta hän tulisi ymmärretyksi ja häntä voitaisiin auttaa, palvelut pitää tarjota hänen äidinkielellään (Lukkarinen 2001).

Vanhusten sijoittamista palvelu- ja hoitolaitoksiin pitää pohtia erityisesti siltä kannalta, että heillä olisi mahdollisuus omakieliseen hoitoon ja kanssakäymiseen omakielisten kanssa. Joillakin alueilla on mahdollisuus saada viittomakielistä kotihoitoa Kuurojen Palvelusäätiöltä tai Kuurosokeat ry:n Kotipolulta. Palveluasuntoja viittomakielisille kuuroille vanhuksille on mm. Hyvinkäällä, Turussa ja Oulussa (<http://www.kuurojenpalvelusaatio.fi/fi/asumis-palvelut/> [30.9.2016]). Hyvinkäällä toimii myös dementiayksikkö. Tampereelle on valmistumassa palveluasuntoja Kuurosokeiden Toimintakeskuksen yhteyteen (v. 2017).

Mikäli paikkakunnalla tai alueella ei ole mahdollisuutta viittomakieliseen kotipalveluun tai palveluasumiseen, kannattaa tulkkauspalvelua hyödyntää mahdollisimman paljon ja pyrkiä sijoittamaan kuuroja vanhuksia lähemmäksi, jotta heillä olisi omakielistä keskusteluseuraa. Tällaisiin yksiköihin olisi suositeltavaa palkata myös viittomakielentaitoisia työntekijöitä.

LOPUKSI

Palvelusuunnitelman tekeminen kaikille, erityisesti ikään-tyneille, kuuroille on tärkeää. Suunnitelmapalaverissa pitää olla mukana viittomakielen tulkki. Mukaan voi kutsua myös Kuurojen Liiton aluetyöntekijän (palveluohjaus), joka yleensä tuntee asiakkaan ja voi kertoa kuurojen palveluista ja erityistarpeista sekä olla asiakkaan tukena.

Kuuro henkilö voi nykyään ilmoittaa Väestörekisterikeskukseen äidinkielekseen viittomakielen. Potilaan ja asiakkaan asemaa säätelevät lait velvoittavat ottamaan huomioon henkilön kulttuuritaustan ja kielen hoitoa annettaessa ja potilaita tai asiakkaita vastaanotettaessa riippumatta siitä, mikä äidinkieli on.

“Asiakkaan palveleminen hänen omalla kielellään pitäisi olla automaattista ja luontevaa. Tämä edellyttää, että henkilökunta on tietoinen asiakkaan äidinkielestä (ja), että tämä rekisteröidään.” (Lukkarinen 2001).

Lähteet:

Lindfors, Olavi toim. Psyykinen oireilu ja psykoterapian tarve viittomakielisellä aikuisväestöllä. Kuurojen Liitto ry:n julkaisuja 35, 2004

Lukkarinen, Margarita. Omakielisten palveluiden turvaaminen sosiaali- ja terveydenhuollossa. Helsinki. 2001. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2001/1

Nevalainen, Mervi. Kuuro asiakkaana. Ovet avoinna viittomakielisille? Kuurojen Liitto ry: julkaisuja 64. Helsinki 2011

Hallintolaki

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista
Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä tukitoimista
Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalveluista
Laki potilaan asemasta ja oikeuksista
Suomen perustuslaki 17 §

Heli Mikkola 2005, päivitetty 9/2016

KUUROJEN
LIITTO

Kuurojen Liitto ry
pl 57, 00401 Helsinki
p. 09 58031
www.kuurojenliitto.fi

Yhteystietoja:

www.kela.fi – vammaistuet ja
palvelut – vammaisten tulkkaus-
palvelut

www.kuurojenliitto.fi – yhteystie-
dot – aluetyö/palveluohjaus

Hyödyllisiä linkkejä:

www.kuurojenliitto.fi
www.kuuloliitto.fi
www.kuurosokeat.fi
www.kuurojenpalvelusaatio.fi
<http://suvi.viittomat.net>

